

KRONIEK

wonnen, wanneer er tusschen al die grauwe gebogen ruggen, die wij in eindeloze rijen achter Joep Cassel en zijn vrienden zien staan, enkelen waren geweest die zich de veerkracht van den menschelijken geest ten nutte hadden gemaakt. Men moet een boek echter nemen zooals het uitgevallen is en achteraf geen eischen stellen. Jan van Rheenen heeft op het oogenblik niet anders gekund. Het verhaal is geschreven vanuit een machteloze wanhoopsstemming, die de auteur, zonder zichzelf geweld aan te doen, niet kon verbreken. Onder de vrouwen rondom Joep Cassel zijn er enkelen die als lichtere plekken naar voren treden. Anke is een prachtvrouw en haar verdediging tegenover Joep van het kindje, dat in haar schoot groeit en dat de anderen willen laten wegmaken, is hartverscheurend; een fellere aanklacht tegen de misselijke sexueele moraal, die ten koste van alles in stand wordt gehouden, laat zich nauwelijks denken.

De uitwegen die de werklooze jeugd heeft gezocht voor haar sexueelen nood zijn met inzicht en kennis van zaken weergegeven. Sober, zonder ophef, beschrijft Van Rheenen ons de aparte moraal op sexueel gebied, die deze van kudde en cultuur losgeslagen wezens zich hebben eigen gemaakt. Wel zijn deze menschen vaak hard voor elkander, maar de sexueele huichelarij der brave lieden hebben zij voorgoed uitgebannen. Het gesprek in bed tusschen den berooiden Joep en zijn vriendinnetje, Hansje, is zóó aangrijpend dat wij het met ingehouden adem gelezen hebben. Inderdaad, zegt een stem in ons, zóó verstooten wij elkander wanneer de liefde door God-weet-wat ineens is verdwenen, zóó kwetsen wij elkander en zóó vertrappen wij

elkanders hart. . . . Treffend is bij dit gesprek de volgende aanduiding van den schrijver: „De nacht hangt als een zwarte lap voor de vensters”, waarmede hij op metaphysische wijze de doode stemming van Joep suggereert. Van Rheenen is een auteur die voortdurend een beroep doet op datgene wat dieper ligt dan ons dagelijksche denken. Hij ontsluit, zoo tusschen de regels door, telkens deuren van het onderbewustzijn, die leiden tot de duistere oergronden van ons wezen. Zijn menschen zijn elementair, zijn werkloosheid is „de” werkloosheid van alle tijden. Zijn boek heeft iets tijdloos’, daardoor is het een menschelijk document, dat ook nog zal boeien wanneer de menschheid haar heilstaat op aarde heeft verwezenlijkt. Tegenover de echtheid van dit monumentaal sombere boek vallen kleinere bezwaren, zooals de niet altijd even zuivere dialogen, absoluut weg. Wij hebben dezen roman ondergaan als een aangrijpende klacht tegen het waanzinnige economische bestel, dat onnoodig duizenden laat verkommeren, of nog erger: net niet laat verkommeren.

Dat Jan Walch een man zonder geest is, zal iemand die indertijd zijn *Goedenmorgens* in *Het Vaderland* heeft gevolgd, moeilijk kunnen beamen. Het waren brillante improvisaties vol „sleutelwoorden” en getuigend van een fijnen, diep in de cultuur gewortelden geest. Ook wie persoonlijk met Walch te maken heeft, komt onder de bekoring van zijn typische bohémien-allures, geen oppervlakkige schitteringen, maar de zekere merkteekens van den beschaafde, wiens wezen verankerd is in de cultuur van het verleden en van zijn tijd. Wij hadden eenigen tijd terug het genoegen Walch te